

הטענה נכונה, המסקנה שגויה

הטרזניה של פרופ' סנג'רו נגד השינוי בדרך שהלמ"ס מחשבת את שיעור ההרשעות בישראל היא נכונה. אלא שבניגוד לטענתו, אי אפשר להסיק כי שיעור הרשעות השווא גבוה רק מכיוון ששיעור ההרשעות הכללי גבוה. שיעור ההרשעות מתוך הכרעות הדין אינו מלמד על ליקוי כלשהו במערכת, ובוודאי אינו משמש אינדיקציה לשיעור הרשעות השווא

אורן גזל-אייל

שופטים טועים, לעיתים מכיוון שהראיות חזקות מאוד אף שהנאשם אינו אשם, ולעיתים מכיוון שהטיות אנושיות או טעויות בהערכת משקלן של הודאות, עדויות וראיות מדעיות גורמות לשופטים להשתכנע באשמתו של חף מפשע. אלא שהנתון הסטטיסטי בדבר שיעור ההרשעות אינו אינדיקציה לכך, ואי אפשר ללמוד ממנו דבר לעניין שיעור ההרשעות המוטעות.

מדוע נתוני ההרשעות אינם מלמדים על החשש להרשעות שווא? כיוון ששיעורי הרשעה כה גבוהים עשויים לנבוע משתי סיבות חלף-פיות: האחת, שופטים רואים את עצמם כעושי דברה של התביעה, ולכן הם מרשיעים

ידידי פרופ' בועז סנג'רו טוען נגד השינוי בדרך שהלמ"ס מחשבת את שיעור ההרשעות בישראל. הוא צודק בטענתו; החלטת הלמ"ס לקבוע כי צו מבחן ללא הרשעה אינו מהווה הרשעה עשויה להטעות. מבחינה מהותית נאשם שנקבע כי ביצע את

העבירה צריך להיחשב כמי שהורשע, גם אם הוחלט על ביטול הרשעתו מטעמים שיקומיים או אחרים. מכאן מסיק סנג'רו ששיעור ההרשעות בישראל גבוה מ-99%, מסקנה שלסברתו היא "אינדיקציה לכך שהשופטים טועים ומרשיעים גם חפים מפשע". בכך, לדעתי, הוא טועה. טעותו אינה בטענה ששופטים לעיתים מרשיעים חפים מפשע. ככל בני האנוש

פרופ' אורן גזל-אייל, סגן הדיקן וראש המרכז לחקר פשיעה, משפט וחברה באוניברסיטת חיפה

**רובן המכריע של הכרעות
הדין כוללות הרשעה ולו
חלקית משום שברוב
המכריע של התיקים שבהם
הראיות אינן מבססות
הרשעה בוודאות כמעט
מוחלטת (ולו בעבירה אחת),
נמנעת התביעה מהגשת
כתב אישום לכתחילה**

לעיתים הזיכוי הוא אכן
בעבירה שולית, אולם לעיתים
ההפך הוא הנכון. כששי
דרומי הורשע בעבירה של
החזקת נשק שלא כדין
אך זוכה מעבירת ההריגה,
איש לא סבר שמדובר
בהרשעה. הכל ראו בכך
זיכוי, אף שבסטטיסטיקה
נרשם ההליך כהרשעה

gettyimages
Steve Smith

אלף) או על ידי התביעה (כ-28,000). מכאן שארבי-
עה מתוך כל חמישה חשודים לא עומדים לדין, ואף
שלעיתים סיבת הסגירה היא אחרת, לרוב חולשת
הראיות מהווה שיקול מרכזי בהחלטה. השיעור הנ-
מוך של ההעמדה לדין מלמד כי ככלל, כתב אישום
מוגש רק אם הראיות לביסוס ולו חלק מהאמור בו
חזקות מאוד, הרבה מעבר לרף הדרוש על פי הדין.
גם מבין 42 אלף החשודים העומדים לדין מור-
שעים בכל שנה רק כ-30 אלף חשודים (ובכלל זה
החשודים שנקבע כי ביצעו עבירה והרשעתם בר-
טלה). ההליכים נגד האחרים מסתיימים מסיבות
שונות, והמשמעותית בהן היא שהתביעה חזרה בה
מהאישומים – סיבה המובילה לסיומם של כ-4,000
תיקים. יש להניח שחלק ניכר מהמקרים שבהם הת-
ביעה חוזרת בה מהאישומים נובע מהבנתה כי סי-
כויי ההרשעה נמוכים משחשבו לכתחילה, לא אחת
בעקבות הערות או לחצים ברורים יותר של בית
המשפט. תיקים אלה לא נספרים כזיכוי, אף שמב-

כמעט כל נאשם שהתביעה מביאה לפנייהם, ללא
קשר לשאלה אם הראיות מצדיקות את הרשעתו.
השנייה, התביעה מביאה לפני בית המשפט רק תי-
קים שבהם הראיות כה ברורות וחזקות, וכל שופט
הגון ירשיע בהם. אם ההסבר הראשון נכון – סנג'רו
צודק. אם השני נכון הוא טועה, ואין ללמוד משיעור
ההרשעות על שיעור הרשעת החפים מפשע.
במחקר שהתפרסם לאחרונה הראינו כי ההסבר
השני סביר הרבה יותר (ראו בפירוט: אורן גזל-אייל
וקרן וינשל-מרגל "כוחה של התביעה בהליך הפלילי"
משפטים מד(3) 835 (2015)). המחקר הציג מחד
גיסא את הסינון הקפדני שעורכת התביעה בבחירת
התיקים המובאים לפני בית המשפט, ושלה מאידך
גיסא את האפשרות ששופטים מקבלים את עמדת
התביעה כחותמת גומי. במחקר נמצא כי מתוך 200
אלף תיקים שנמצא בהם חשוד בביצוע העבירה, רק
נגד 42 אלף חשודים (כ-20%) מוגשים כתבי אישום.
יתר התיקים נסגרים על ידי יחידות החקירה (כ-130

חינה מהותית חלק גדול מהם שקול לזיכוי. בהליכים המתנהלים בבתי המשפט מודים באש-מה רובם המכריע של הנאשמים – למעלה מ-28 אלף מבין 30 אלף נאשמים. רק 1,700 כופרים ומנהלים הליך. סנג'רו סבור שאין ללמוד מההודאות כי הח-שודים מאמינים שהראיות נגדם מבוססות, שכן רוב ההודאות מושגות במסגרת הסדרי טיעון. אולם אם נערך הסדר, נאשם שיודע כי אין ביסוס ראיתי ולו לחלק מהחשדות נגדו לא יודה ברוב המכריע של המ-קרים. לפיכך אי אפשר ללמוד מההרשעות הללו על הסיכון להרשעות חפים מפשע (ראו אורן גזל-אייל ואבישלום תור "השפעת חפות על הסדרי טיעון: ממצאים אמפיריים, תובנות פסיכולוגיות, והשלכות נורמטיביות" משפטים לט (1) 115 (תשס"ט)).

העבירה הנפוצה ביותר בישראל היא שהייה שלא כדין. כעשרה אחוזים מההרשעות הפליליות הם בעבירה זו. כמעט בכל המקרים אין לשווה הבלתי חוקי (שב"ח) שנתפס סיבה להתגונן, שכן הראיות נגדו חזקות. לכן כמעט כל השב"חים מודים ומר-רשעים. שיעור הרשעותיהם, המתקרב ל-100%, מתפרש בטעות כאינדיקציה לקיומן של הרשעות שווא. כך גם בתיקים רבים אחרים הן התביעה והן ההגנה מסכימות כמעט תמיד שהנאשם ביצע עבירה מסוימת (לאו דווקא את כל העבירות המיוחסות לו), ולכן ההרשעה בתיקים אלה אינה מלמדת דבר על הסיכון להרשעות שווא.

ומה כאשר הנאשם לא מודה? מתוך 1,700 התיקים

שבהם נשמעות ראיות בבתי המשפט, כמחצית מהנאש-מים מורשעים בכל העבירות שבכתב האישום נגדם, 40% מורשעים בחלק מהעבירות ומזוכים מחלק אחר, ועוד עשרה אחוזים (כ-170 נאש-מים) מזוכים מכל העבירות. תמונה זו שונה מאוד מהתד-מית של בית משפט המרשיע בכל מקרה כל נאשם בכל האישומים נגדו.

סנג'רו סבור שזיכוי חלקי אינו זיכוי. לעיתים הדבר נכון והזיכוי הוא בעבירה שולית,

אולם לעיתים ההפך הוא הנכון. כששי דרומי הורשע בעבירה של החזקת נשק שלא כדין אך זוכה מעבירת ההריגה, איש לא סבר שמדובר בהרשעה; הכל ראו בכך זיכוי, הגם שבסטטיסטיקה ההליך נרשם כהר-שעה. כאשר בהליך המקורי (טרם הערעור) הורשע אולמרט בעבירה אחת של הפרת אמונים, הכותרות זעקו (בצדק) שהוא זוכה ממרבית העבירות. למעשה, במרבית ההרשעות החלקיות בבתי המשפט המחר-זיים לא מורשע הנאשם בעבירה החמורה ביותר המיוחסת לו אלא רק בעבירות פחותות. כך, פעמים רבות התביעה מייחסת לנאשמים מעשה רצח, והם אינם כופרים באשמה אלא טוענים שהם אחראים רק להריגה. מבחינת הנאשמים הרשעה בהריגה נתפסת כניצחון, אף שבסטטיסטיקה היא נחשבת להרשעה שלפי סנג'רו מלמדת על הסיכון להרשעות שווא.

מדוע התביעה מגישה רק כתבי אישום כשהסיכוי להרשעה בהם גבוה כל כך? במאמר של ד"ר וינשל-מרגל ושלי הראינו כי הסיבה העיקרית לכך היא מג-בלת המשאבים של התביעה. התביעה אינה מסוגלת לנהל הליכים רבים כל כך, ולכן סיגלה לעצמה רף-ראיתי גבוה מאוד, והיא נמנעת כמעט תמיד מה-גשת כתבי אישום אם אין בידה ראיות חזקות מאוד לביסוס ולו חלק מהאישומים.

אילו התאוריה של סנג'רו כי בתי המשפט מקבלים אוטומטית את עמדת התביעה הייתה נכונה, היינו רואים שהתביעה מצליחה בשיעורים דומים גם בה-ליכים אחרים, "זולים" הרבה יותר. אך זה אינו המצב. כשעלות ההליך אינה שיקול מבחינת התביעה, אפשר להבחין ששיעורי ההצלחה של התביעה נמוכים באופן משמעותי. כך, רק כמחצית מהבקשות למעצר עד תום ההליכים מתקבלות. בדומה לכך, בתיקים שלא נערך בהם הסדר טיעון לעונש נענה בית המשפט רק לכמחצית מבקשות התביעה להטיל מאסר בפועל, וגם במקרים אלה משך המאסר שנגזר קצר

פעמים רבות מייחסת התביעה לנאשמים מעשה רצח, והם אינם כופרים אלא טוענים שהם אחראים רק להריגה. מבחינת הנאשמים הרשעה בהריגה נתפסת כניצחון, אף שבסטטיסטיקה היא נחשבת להרשעה שלפי סנג'רו מלמדת על הסיכון להרשעות שווא

משמעותית מזה שהתביעה ביקשה.

נתונים אלה מלמדים כי בתי המשפט אינם מאמצים את עמדת התביעה כשאינה מוצדקת. רובן המכריע של הכרעות הדין כוללות הרשעה וולו חלקית משום שברוב המכריע של התיקים שבהם הראיות אינן מבססות הרשעה בוודאות כמעט מוחלטת (ולו בעבירה אחת), התביעה נמנעת מהגשת כתב אישום לכתחילה.

בשל ההרשעות החלקיות, כשבוחנים את שיעור ההרשעות לפי אישומים (ולא לפי נאשמים) רואים כי הוא נמוך הרבה יותר. סנג'רו טוען כי אחד ההסברים לכך הוא השימוש התדיר בהסדרי הטיעון. אולם המחקר של ד"ר וינשל-מרגל ושלי מראה שגם כשמתנהל הליך ראייתי מלא, פחות מ-70% מהאישומים מסתיימים בהרשעה. הסבר אחר שמור בא לממצא זה הוא שהתביעה כוללת לעיתים בכתב האישום סעיפים נעדרי ביסוס, ולכן בית המשפט מזכה מאישומים אלה. אולם הסבר זה סותר את טענתו האחרת של סנג'רו כי בית המשפט מרשיע גם כשאינן לכך הצדקה. אם הסיבה לזיכויים החלקיים היא שחלק מהאישומים אינם מבוססים ראייתית, הרי ברור שבית המשפט בורר את האישומים לפי מידת ביסוסם הראייתי ולא מקבל את טענות התביעה כחותמת גומי.

מדוע אפוא שיעור ההרשעות לפי כתבי אישום הוא כה גבוה, בעוד שיעור ההרשעות לפי אישומים נמוך בהרבה? שוב הסיבה היא משאבים. בניגוד להגשת כתב אישום, הוספת אישום לכתב אישום קיים אינה מייקרת משמעותית את ההליך, ולכן התביעה מוסיפה אישומים גם כשהם פחות מבוססים. לעיתים הוספת האישומים אף מסייעת לתביעה בהתקנת מקחות על הסדר הטיעון, וגם מטעם זה יש לצפות ליד קלה יותר על הדק בחירת האישומים, לאחר שהוחלט כבר על עצם הגשת כתב האישום. אולם דברים אלה רק מחזקים את הטענה שלרוב המכריע של כתבי האישום יש בסיס ראייתי מוצק, לפי

כמעט בכל המקרים אין לשב"ח שנתפס סיבה להתגונן, שכן הראיות נגדו חזקות. לכן כמעט כל השב"חים מודים ומורשעים. שיעור הרשעותיהם, המתקרב ל-100%, מתפרש בטעות כאינדיקציה לקיומן של הרשעות שווא

חות ביחס לאחד האישומים, ולכן צפוי שברוב המכריע של הכרעות הדין תהיה הרשעה, ולו חלקית, אם בתי המשפט עושים עבודתם כהלכה.

אין להסיק מהאמור לעיל שאין בישראל הרשעות שווא. הטענה היא רק שאי אפשר להסיק כי שיעור הרשעות השווא גבוה רק מכיוון ששיעור ההרשעות הכללי גבוה. שיעור ההרשעות מתוך הכרעות הדין – הנתון שעליו סנג'רו מסתמך ברשימתו –

אינו מלמד על ליקוי כלשהו במערכת, ובוודאי אינו משמש אינדיקציה לשיעור הרשעות השווא. ☞

"עבירת ההריגה התפתחה בישראל במשך השנים לממדים כאלה שפרוסה היא כיום על מגוון עצום של מצבים. דומה שהגיעה העת להציב תמרוך עצור, ואולי תמרוך המחייב, ולא רק מתיר, עשייתו של סיבוב פרסה לעניין זה"

הנשיא בדימוי גרוניס, ד"ר פ' 404/13

ניתן ביום 15.4.15